

Marinka Počkaj

Značilnosti konsektivnega tolmačenja

Povzetek

Kratek pregled ključnih nalog pri konsektivnem tolmačenju: osredotočanje, poslušanje, razumevanje besedila ob primernem obvladovanju obeh jezikov in predhodnem znanju; izbira gradiva, pomnjenje, zapisovanje, podajanje, nastop. Poseben poudarek je na sistemu zapisovanja in metajeziku, ki ga tolmač proizvede za svojo uporabo.

Summary

A short review of key functions in consecutive interpretation: concentration, listening, understanding (together with appropriate mastery of both languages and previous knowledge); selection of information, memorizing, notetaking, delivery and attitude. Particular attention is devoted to the notetaking system and the metalanguage the interpreter creates for her/his own use.

Vsi, ki so kdaj konsektivno prevajali na sestankih ali seminarjih, so prej ali slej okusili trenutek posebnega zadoščenja in slave, ko so jim fascinirani predavatelji ali slušatelji izrekli čestitke za spretnost. Tistemu, ki konsektivno tolmačenje doživlja (posluša in gleda) prvič, se zdi to čarobna sposobnost obdarjenega srečneža. Ob zvoku tuje govorice vihti svečenik – tolmač – pisalo in riše v notes čudežne rune, iz katerih bo potem pričaral razumljive besede, stavke in misli v domačem jeziku.

Res, privlačno. A kaj vse stoji za tem? Ali je res, da gre za prirojeno sposobnost, ki se je ne da priučiti? Nikakor ne. Da se, to vemo. Kako, pa je vprašanje, ki mu je treba posvetiti posebno pozornost. Oglejmo si posamezne faze dela konsektivnega tolmača in, podrobneje, zapisovanje.

Pri tolmačenju je najpomembnejša sposobnost analitičnega mišljenja, se pravi dekodiranja in prenašanja sporočila, ne zgolj simbolov. Vsak bodoči tolmač mora pridobiti in negovati sposobnost »odlepiti« se od besedila, operirati z vsebinami, koncepti, dinamikami, vzročnimi vezmi, navezavami, sugestijami, naboji in nazori prek besed in struktur izhodiščnega in ciljnega jezika (te mu morajo vsekakor biti domače), drugače bo zanj delo na-

porno in prevod okoren, poln spodrsrljavev in nejasnosti, skratka slab. Gre za obvladovanje načina, ki omogoča hitro in prodorno razumevanje bistva, implikacij in povezav v govorjenem besedilu. Če razumeš, boš to, kar slišiš, ob primernem znanju jezika znal vsekakor razumljivo in jasno prevesti. Če pa ne razumeš, boš kljub popolnemu obvladovanju jezika imel zelo veliko možnosti, da zgrešiš cilj. Prodiranje pod skorjo, pod vrhno plast sporočila, pa je že bistvo interpretacije (tolmaču se v nekaterih jezikih pravi tudi interpret: interprete – it., interprete – fr., interpreter – angl. itd.), ki predvideva razumevanje, dovoljšnje predhodno znanje in terminološko pripravo, ne pa popolnega obvladovanja stroke. Sposobnost analitičnega prodiranja ne pride v poštev samo pri konsektivnem, prepotrebna je tudi pri simultanjem tolmačenju. Ozaveščanje in razvijanje te kompetence je temeljna naloga mentorja ali pedagoga pri obeh specializacijah.

Razumevanje sporočila in vsebine je seveda med drugim odvisno od stopnje poznavanja izhodiščnega jezika, od sposobnosti, da dosežemo zbranost, in od pazljivega, odprtega poslušanja. Analitični postopki in razumevanje so tem hitrejši in učinkovitejši, čim večji je obseg znanja in podatkov o dani vsebini ter

ožjem in širšem kontekstu dogajanja (tema, terminologija, referati, govorec in diskurzni namen, cilji srečanja ali simpozija itd.), po katerih bo tolmač lahko segal v vsakem trenutku. Beri tudi: čim boljše si s stvarjo seznanjen, tem lažje in uspešneje boš tolmačil.

Do tod smo se ukvarjali z osnovnimi pojmi, ki veljajo bodisi za konsektivno bodisi za simultano prevajanje. Takoj za temi pa se pojavijo temeljne razlike in gre konsektivna svoj pot. Po analizi in dojemanju sporočila prideta na vrsto izbira in organizacija gradiva v funkciji pomnjenja, se pravi ohranjanja nove vsebine za primeren čas, ta pa je pri konsektivnem tolmačenju vedno daljši. Pri tem se tudi rado zgodi, da je zaradi navdihnjenega govorca ali formalnosti situacije treba tolmačiti daljši segment govora (tudi pet do sedem minut brez prekinitev). Takrat, oziroma morda že drugo ali tretjo minuto, odpovedo vse bolj ali manj nagonске metode konsektivnega podajanja na krajše razdalje. Treba je torej seči po trdnejšem sistemu, ki naj zagotavlja primerno aktiviranje spomina in obnavljanje vsebine. Recimo, da smo slišali in razumeli segment govornega besedila, na primer štiri minute predavanja. Postavlja se vprašanje, kako to shraniti, v kakšni obliki in kako ga uporabiti. Jasno je, da si pri taki dolžini ne moremo vsega samo zapomniti in potem govoriti na pamet v drugem jeziku. Vedno se bo našel kdo, ki bo trdil, da si je pet minut govora zapisal na vogal prtiča, in sicer z eno samo besedo. Vendar je varneje, da, vsaj na začetku, zaupamo razumljeno vsebino kakemu vzporednemu pomožnemu sistemu. In tu se pojavi zapisovanje, ponos in križ vseh tolmačev, materialni, otipljivi dokaz, da tudi ti res »delajo«. Pišejo, hitijo, se potijo in potem ... potem pride trenutek branja in podajanja zapiskov. Ne glede na sistem, ki si ga tolmač izbere, mora biti to, kar je zapisano, v trenutku berljivo in uporabno za hitro, natančno in uglaseno prenašanje vsebine v ciljni jezik. Poseben poudarek je na kozmetiki podajanja, nastopu, kajti

pri konsektivnem tolmačenju je tolmač viden, drugače od simultane tolmača govori iz tišine in mora znati obvladovati poslušalstvo s tipičnimi govorniški spretnostmi (govorica telesa, višina glasu, ton, ritem govora itd.), ki dopolnjujejo in plemenitijo tolmačeno vsebino.

Če se povrnemo k čudežnim runam na belih straneh tolmačevega notesa, se na novo postavlja vrsta vprašanj: kako učinkovito podpreti spomin? Kaj napisati? Napisati ali narisati?

So tolmači, ki trdijo, da je pot, po kateri prideš do cilja, manj pomembna od cilja samega. Če je zagotovljena raven tolmačenja ne glede na razmere, je pogovor o tem, s kakšnimi tehničnimi pripomočki ali po kakšnem sistemu se je tolmač do tega dokopal (papir in pisalo, vogal prtiča ali samo spomin), odvečen. Res se lahko strinjamo, ko gre za že uveljavljene, aktivne tolmače. In vendar bi bilo zanimivo raziskati mehanizme in metode, s katerimi si posamezni uspešneži utirajo pot v različnih jezikovno in situacijsko težkih okoliščinah (dolg govor, govorec hiti, tolmač stoji, nima trdne opore za liste, piha veter itd.), ker se od njih lahko kaj novega naučimo.

So pa tudi taki, ki menijo, da je, predvsem za potrebe bodočih tolmačev, mogoče nakazati, in dejansko so že nakazali, varen, uporaben sistem, ki zagotavlja trajno podporo pri daljšem konsektivnem tolmačenju. Vsi se seveda strinjajo, da mora biti tak sistem prožen sistem odprtega tipa, ki ga lahko posameznik dopolnjuje, dograjuje in prilagaja svojim mentalnim vzorcem in potrebam. Sistem, od katerega se lahko, potem ko si ga osvojil, tudi občasno ali trajno oddaljiš oziroma ga dopolnjuješ z bolj ali manj nagonskim načinom tolmačenja glede na delovni položaj. Sistem bo vedno aktiven kot pribežališče v tiski in, če drugega ne, kot referenčni sistem za izbiro tiste edine besede na prtiču.

Temeljno načelo za zapisovanje pri konsektivnem tolmačenju je: ne glede na to, od kod in kakšen je sistem, pa čeprav sploh ne

gre za sistem v akademskem smislu, temveč samo za interno domeno, morajo biti zapiski, prav zaradi interne domene tolmača s samim seboj, razumljivi, berljivi, pregledni, skratka povsem primerni za njegovo lastno uporabo. Če niso, bo prej ali slej v trenutku ubesedovanja z lista zazevala vsebinska vrzel, posejana s čačkami. In ni ga tolmača, ki bi si tega želel. Sistem ali interna domena pri zapisovanju kažeta torej na pojavljanje metajezika, posebne kode, katere avtor je sočasno tudi edini končni uporabnik, izdelane izključno za potrebe konsektivnega tolmačenja. Pri metajeziku, torej konsektivnem zapisovanju, je ključno dvojje: obvladovanje površine lista in smotrna postavitev gradiva na njem ter uporaba simbolov, kratic, okrajšav, ideogramov namesto besed, sintagem ali celo stavkov. Vse to mora biti povezano v sistem obveznih, a spontanih prehodov: obveznih, ker zagotavljajo ponovljivost, torej varnost načina zapisovanja; spontanih, ker morajo izhajati iz osebne nagnjenosti in predstave o svetu, zato da tolmaču omogočijo

čim manjšo potrošnjo energije pri pretvarjanju. Težava je pri tem stopnja ozaveščenosti tolmača oziroma bodočega konsektivnega tolmača v zvezi z metajezikom, njegovo koristnostjo in temeljno vlogo, ki jo ima v povezavi z analitičnim razumevanjem besedila. Od tod druga temeljna naloga pedagoga – bodočemu tolmaču mora posredovati novo kompetenco iz palete vseh kompetenc, ki jih je pri konsektivnem tolmačenju treba aktivirati sočasno ali v zelo hitri sosledici, cilj tega pa je optimalna razporeditev energije pri delu. Za to, da bodoči tolmač združi v sebi vse navedeno in opravi kakovostno storitev, pa mu ne preostane drugega, kot da neizprosno intenzivno, redno in vztrajno vadi. In to res ni malenkost.

V vsem, kar smo povedali, je le malo tistega čara, ki ga neizkušeno občinstvo zazna ob prvem srečanju s konsektivnim tolmačenjem, vendar so čestitke, čeprav jih izrekajo ljudje, ki ne poznajo tolmačevih muk (in prav je, da je tako), vedno dobrodošle.

Maja Sotlar

Prevajanje filmov na prepihu kritik

Povzetek

Prevodi filmov so pogosto tarča kritik – včasih upravičenih, včasih pa tudi ne, saj se gledalci ne zavedajo, v kakšnih razmerah delajo prevajalci filmov:

- prevajalec pogosto dobi videokaseto slabe kakovosti brez predloge,
- prevodi morajo biti kratki, zato je treba dele besedila izpustiti,
- časa za temeljito obdelavo filma je navadno premalo,
- prevajanja filma se lahko loti kdorkoli in izdelki so temu primerni (slovnične in pravopisne napake).

Summary

The article deals with the fact that film translating has always been a target of harsh criticism. Although in many cases such criticism is based on firm arguments, it is quite often the case that film translators are unjustly criticised and even ridiculed because of their work. A film audience is usually not aware of certain peculiarities that are typical of film translating and that can to